โมรา กากี วันทอง : ตัวละครเอกฝ่ายหญิงผู้ตกเป็นทาสชะตากรรม

Mora, Kaki and Wanthong, Heroines Who Were Enslaved to Their Fate

เกศราพร มากจันทร์

Abstract

This article aimed to study the fate of female heroines in Thai literature whose behaviour went against the accepted custom of that time, specifically Wanthong, Mora, and Kaki. All of them were condemned as being bad and unfaithful women for having many sexual partners. This misbehaviour led them to misfortune.

The study found that the behaviour of both Mora and Kaki were strongly against the tradition of that time. Mora was an indecisive person. Although she had already had a husband, she still fell in love with a robber, an act that caused her husband to be killed. In addition to this, she agreed to have sex with a transformed hawk. Finally, Indra cursed her to be a gibbon. Similar to this, Kaki had sex with three men and always lied to survive. In the end she was floated out to sea.

Wanthong, on the other hand, was accused of being unfaithful even though she actually played a passive role to both the one who loved her and the one who she loved. Ultimately she was punished, paying the price of her predicament by losing her head.

* *อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาชะตากรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณคดีไทยที่มีพฤติกรรมแหวกขนบ ได้แก่ โมรา กากี และวันทองซึ่งล้วนถูกสังคมประณามหยามเหยียดว่าเป็นหญิงเลวหลายใจเนื่องจากมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายหลายคน พฤติกรรมอันแสดงถึงความไม่ซื่อสัตย์ของนางทั้งสามดังกล่าวนี้ เป็นสาเหตุให้ต้องพบชะตากรรมที่โศกสลด

ผลการศึกษาพบว่า โมราและกากีเป็นหญิงที่มีพฤติกรรมขัดต่อค่านิยมของสังคมอย่างชัดเจน คือ โมรามีจิตใจโลเลทั้งที่ตนมีสามีอยู่แล้ว แต่ยังไปหลงรักโจรป่าจนทำให้พระสวามีถึงแก่ชีวิตและยังจะยอมร่วมประเวณีกับเหยี่ยวแปลงสุดท้ายพระอินทร์จึงสาปให้กลายเป็นชะนี ส่วนกากีก็มีสามีถึงสามคนและมักพูดเท็จกลับกลอกเพื่อความอยู่รอดของตน สุดท้ายนางถูกลอยแพเมื่อความจริงเปิดเผย

หากแต่วันทองหญิงที่ถูกกล่าวหาว่าสองใจนางเป็นเพียงผู้ถูกกระทำมาโดยตลอดทั้งจากผู้ชายที่นางรักและผู้ชายที่รักนาง สุดท้ายผู้ที่รับกรรมคือวันทองแต่เพียงผู้เดียวและชะตากรรมที่นางได้รับกลับโหดร้ายยิ่งนั่นคือโทษประหารชีวิต

บทนำ

คุณสมบัติประการหนึ่งของนางในวรรณคดีไทยส่วนใหญ่ที่ปรากฏซ้ำ ๆ กันจนเป็นภาพลักษณ์ของนางเอกในอุดมคติ คือ มักจะมีรูปร่างงดงามมีความประพฤติดีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีความซื่อสัตย์และมั่นคงในความรัก โดยเฉพาะในเรื่องความมีรักเดียวใจเดียวนี้ได้กลายเป็นภาพลักษณ์ของหญิงไทยไปด้วย หากแต่ยังมีนางในวรรณคดีไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการประณามหยามเหยียดและดูหมิ่นดูแคลนจากสังคม

อย่างไรก็ตามผู้แต่งมิได้เจตนาจะประณามหรือแสดงความเกลียดชังตัวละครเหล่านั้น หากแต่สร้างตัวละครเช่นนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นชีวิตของผู้หญิงในอดีตที่มีข้อจำกัดอยู่ในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ เมื่อประพฤติผิดจากบรรทัดฐานของสังคมจึงถูกประณามว่าเป็นผู้หญิงเลวและถูกลงโทษ

นางในวรรณคดีที่มีพฤติกรรมแหวกขนบฝ่าฝืนต่อทัศนคติความเชื่อและค่านิยมของสังคมไทย โดยมิได้ครองรักกับชายเพียงคนเดียวคือ โมรา กากี และวันทอง พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์และไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมของนางทั้งสามเป็นต้นเหตุให้นางต้องพบกับชะตากรรมที่แตกต่างกันออกไปซึ่งต่างก็เป็นชะตากรรมที่น่าโศกสลดและชวนสังเวชใจทั้งสิ้น

นิยามความหมาย “ชะตากรรม”

คำว่า “ชะตากรรม” มีความหมายตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ “fate” และ “destiny” **Oxford Advanced Learner’s Dictionary** ให้ความหมายของคำว่า “fate” หมายถึง “the power believed to control all events in a way that cannot be resisted ; destiny” (1998, 423) ส่วนคำว่า “destiny” หมายถึง “power believed to control events ; fate” (1998, 316)

จากนิยามความหมายข้างต้นผู้ศึกษาจึงให้ความหมายของคำว่า “ชะตากรรม” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง พลังอำนาจที่เชื่อว่าควบคุมเหตุการณ์ให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ โดยที่มนุษย์ไม่สามารถยับยั้งเหตุการณ์เหล่านั้นได้

จากการศึกษาพบว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงทั้งสาม คือ โมรา กากี และวันทอง ต่างประสบกับชะตากรรมที่เลวร้ายดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชะตากรรมของโมรา

โมราเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนิทานคำกลอนเรื่อง **จันทโครพ** แต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยเชื่อว่าผู้แต่งคือสุนทรภู่ โมราสร้างขึ้นมาจากอิทธิฤทธิ์ของพระฤาษี การให้กำเนิดตัวละครในลักษณะนี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าโมราถูกพระฤาษีสร้างขึ้นมาจากขนของนกยูง ลักษณะการกำเนิดตัวละครโดยสร้างขึ้นมาจากสัตว์สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนชาติกำเนิดของตัวละคร จากการตีความของพวงทอง องอาจ (2532, 81–82) ที่ว่าขนของนกยูงซึ่งนำมาสร้างเป็นโมรานั้น แม้ว่าคนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจไปในทางเดียวกันว่านกยูงเป็นสัญลักษณ์แทนความสวยงามและมีคุณค่า แต่จะเห็นได้ว่านกยูงเป็นเพียงสัตว์ชนิดหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรามักพบนกยูงได้ในป่าลึกที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ นกยูงจึงอาจจะเป็นสัญลักษณ์แทนสัตว์ป่าได้เช่นกัน

ข้อสันนิษฐานถึงชาติกำเนิดของโมรามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่นางแสดงออกนั่นคือโมราดำรงชีวิตอยู่ในป่าที่ห่างไกลความเจริญ จึงมีพฤติกรรมบางประการที่แอบแฝงด้วยสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์ซึ่งแฝงอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ ดังนั้นแรงเสริมเพียงเล็กน้อยสามารถดึงเอาพฤติกรรมของความเป็นสัตว์ที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึกของโมราออกมาได้ทันทีเช่น เหตุการณ์ที่พระ จันทโครพและโมราเดินทางกลับบ้านเมือง เมื่อโมรากระหายน้ำพระจันทโครพต้องฟันพระเพลาแล้วรองโลหิตให้นางดื่ม

จึงอาจจะกล่าวได้ว่าโมรามีกำเนิดจากสัตว์ นางจึงมีสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์อยู่มาก ซึ่งหากมองในแง่สัญลักษณ์อาจจะพิจารณาได้ว่าโมราเป็นกลุ่มชนที่ห่างไกลความเจริญและด้อยวัฒนธรรม (พวงทอง องอาจ 2532, 83)

โมราเป็นหญิงที่ถูกประณามจากสังคมว่าเป็น “โมราฆ่าผัว” ทั้งนี้เนื่องจากพฤติกรรมของนางที่แหวกจากขนบของสังคมไทย นางมีความพึงใจในผู้ชายถึงสองคนพร้อมกัน จนใน

ที่สุดนางก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระจันทโครพถึงแก่ความตายทั้ง ๆ ที่พระจันทโครพรักนางมากถึงขนาดที่ว่ายอมอุ้มนางตลอดระยะทางที่ทุรกันดารและเชือดขาตนเองเพื่อรองเลือดให้นางดื่มเมื่อกระหายน้ำ แต่ด้วยจิตใจที่โลเลของนาง พระจันทโครพจึงต้องเสียชีวิตลง ดังที่พระจันทโครพได้กล่าวถึงจิตใจของนางไว้ว่า

อารมณ์นางเหมือนน้ำค้างที่ร่มพฤกษ์ *เมื่อยามดึกดั่งจะรองไว้ดื่มได้*
พอรุ่งแสงสุริฉายก็หายไป *มาเห็นใจเสียเมื่อใจจะขาดรอน*

(สุนทรภู่ 2515, 334)

ความโลเลในจิตใจของโมราเกิดขึ้นระหว่างที่พระจันทโครพต่อสู้กับนายโจร เมื่อพระจันทโครพเพลี่ยงพล้ำและขอให้นางส่งอาวุธให้ นางตัดสินใจไม่ถูกว่าจะช่วยใคร เพราะปรารถนาผู้ชายทั้งสองคน ซึ่งบทกลอนในตอนนี้น้ำเสียงของผู้แต่งแสดงการเหยียดหยามนางไว้อย่างชัดเจน ดังความว่า

หญิงกาลีตระกรามกามราค *ละโมบมากจะใคร่ครองทั้งสองข้าง*
จะให้ผัวกลัวโจรจะวายวาง *จะให้โจรกลัวจะร้างภัสดา*

(สุนทรภู่ 2515, 333)

ฉะนั้นสิ่งที่โมราทำคือ “จึงยื่นให้เป็นกลางแล้ววางพลัน” พฤติกรรมของนางโมราแสดงว่าเป็นหญิงสองใจชัดเจนกว่าวันทอง ความสองใจของโมราทำให้นางต้องอาศัยชะตากรรมเป็นเครื่องตัดสินเป็นทำนองใครดีใครได้คือวางดาบไว้ตรงกลางให้ชิงกันเอง ถึงแม้นางจะวางดาบตรงกลางแต่ “ด้ำพระขรรค์อยู่ข้างมืออ้ายโจรป่าข้างปลายคมอยู่หัตถ์กระษัตรา” (สุนทรภู่ 2515, 333) ดังนั้นโจรป่าจึงฉวยพระขรรค์ไปได้และฆ่าพระจันทโครพ พระจันทโครพต้องจบชีวิตลงด้วยน้ำมือของโจรป่าซึ่งเป็นบุคคลที่โมราแอบพึงใจ เมื่อพระจันทโครพตายนางก็ได้สังวาสกับโจรป่าแต่สุดท้ายโจรก็ทิ้งนางไปเพราะคิดว่าเมื่อนางฆ่าสามีได้ก็อาจฆ่าตนได้ในภายหน้าเช่นกัน

วาระสุดท้ายในชีวิตของนางโมราเป็นชะตากรรมที่ต่างจากตัวละครหญิงอื่น ๆ โมราไม่ได้ฆ่าตัวตายด้วยพระแสงศรที่โจรป่าทิ้งไว้ก่อนจากนางไป หลังจากที่โจรสำนึกได้ว่าโมราเป็นหญิงเลวเกินอุปการะเลี้ยงดู โมราไม่กระโดดทะเลตายทั้ง ๆ ที่ชีวิตสิ้นหวังไม่รู้จะไปหนใด

เมื่อพระอินทร์ทรงเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดจึงเสด็จลงมาหวัง "จะสาปซ้ำให้ระยำอยู่กลางไพรแล้วจะไปช่วยชุบกุมารา" (สุนทรภู่ 2515, 338) พระอินทร์จึงแปลงเป็นเหยี่ยวคาบเนื้อย่างมา โมราเห็นก็ร้องขอเนื้อย่างจากเหยี่ยวเมื่อเหยี่ยวขอแลกเปลี่ยนด้วยการขอร่วมประเวณีกับนางนางก็ยินยอมโดยถือว่า "ถ้าแม้นพี่มีคุณแก่ฉันมา ธรรมดามิตรจิตก็มิตรใจ" (สุนทรภู่ 2515, 339) จากนั้นเหยี่ยวแปลงได้แกล้งเกี้ยวพาราสีนาง ซึ่งนางก็แสดงจริตมารยาตอบเหยี่ยวไปว่า

พี่เห็นมีภัคินีที่ไหนมั่ง *มานิ่งนั่งให้บุรุษภิรมย์สม*
หญิงนี้ควรหรือจะชวนให้ชายชม *แต่อารมณ์มิได้ดังเหมือนอย่างคำ*

(สุนทรภู่ 2515, 339)

เหยี่ยวแปลงเห็นดังนั้นจึงแกล้งด่าประจานโมราว่า

อารมณ์น้องเหมือนท้องทะเลลึก *ตามแต่นึกปรารถนาจะอาศัย*
อย่าว่าแต่พี่เกี้ยวประเดี๋ยวใจ *ถึงสัตว์ใดแต่บรรดาในป่าดอน*
ขยับแย้มเจ้าก็เยื้อนไม่เบือนพักตร์ *พอบอกรักก็ได้ร่วมสโมสร*
มิทันจืดแต่พอจางก็ร้างจร *ใจสมรมิได้เลือกสมาคม*
แต่ผัวรักแล้วยังยักกระบวนบิด *มาปลงจิตให้อ้ายโจรภิรมย์สม*
พอโจรจดรู้รสแล้วร้างชม *ยังไม่สมสาใจฤๅไรเจียว*
สองมนุษย์แล้วมิหนำยังซ้ำสัตว์ *พอแก้ขัดเข็ดฟันที่คันเขี้ยว*
มึงฆ่าผัวเสียจนตัวต้องเดินเดียว *จะซ้ำเหยี่ยวเข้าเป็นสามยามกันดาร*

(สุนทรภู่ 2515, 340)

ในที่สุดโมราก็ได้พบกับชะตากรรมที่น่าสังเวช พระอินทร์ได้สาปนางให้กลายเป็นชะนี ดังความว่า

กูรู้เช่นอยู่ว่ากาลีพาล *จะประจานไว้ให้แจ้งทั้งโลกา*
ว่าหญิงกาลกิณีกาลีทวีป *จนสิ้นชีพมิให้ชายปรารถนา*
ให้ฝูงค่างกลางดงเป็นภัสดา *ชาวโลกาให้เขาเรียกชะนีนาง*
ให้สมจิตแพศยาที่ฆ่าผัว *ทั้งกายตัวก็ให้คล้ายกับกายค่าง*
พอขาดคำอำมรินทร์ก็สาปนาง *สารพางค์กายกลับไปฉับพลัน*

(สุนทรภู่ 2515, 340)

โมรามีกำเนิดจากสัตว์ด้วยอำนาจของพระฤาษีซึ่งมีอิทธิฤทธิ์ นางก็กลับคืนสู่ความเป็นสัตว์ด้วยอำนาจของพระอินทร์ซึ่งเป็นผู้ชายซึ่งมีอำนาจเช่นกัน นางผันแปรจากขนนกยูงนกยูงเป็นสัญลักษณ์แห่งความงดงามไปสู่ชะนีสัตว์ที่คล้ายคนห้อยโหนไต่กิ่งไม้มีชีวิตที่ “หิ้วหอบบอบช้ำด้วยโรยแรง” (สุนทรภู่ 2515, 338) ส่งเสียงร้องเรียกผัวราวกับเป็นการสำนึกบาป นับเป็นชะตากรรมของผู้หญิงคนหนึ่งที่จบลงอย่างโศกสลดเพื่อมิให้ใครเอาเยี่ยงอย่าง

ชะตากรรมของกากี

เรื่องราวความเป็นมาของกากีนั้นไม่ปรากฏแน่ชัดว่านางสืบเชื้อสายมาจากใคร ทราบแต่เพียงว่าพระเจ้าพรหมทัตผู้ครองกรุงพาราณสีเป็นผู้เลี้ยงดูนางมาตั้งแต่นางอายุยังน้อย จนเมื่อนางเจริญเติบโตแล้วจึงได้แต่งตั้งให้นางดำรงตำแหน่งพระมเหสีของพระองค์ แต่ถ้าได้พิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกากี รวมทั้งพฤติกรรมของนางพอจะสันนิษฐานถึงชาติกำเนิดของนางได้ ดังนี้

...พิจารณาได้จากนัยประหวัด (association) จากชื่อของนางกากีเพราะทั้งชื่อที่ปรากฏอยู่ในเรื่องกากีคำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ชื่อที่

ปรากฏในกากาติชาดก หรือในกุณาลชาดกนั้น นางมีชื่อเรียกว่า นางกากี นางกากาติ และนางกากวันตี ซึ่งต่างก็มีความหมายเหมือนกับคำว่ากากี โดยเฉพาะความหมายของคำว่ากากีนั้น หมายถึง "กาตัวเมีย" จากการศึกษาและพิจารณาชื่อของตัวละครในวรรณคดีโดยทั่วไปแล้ว จะเห็นว่าชื่อเหล่านั้นให้ความรู้และความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาหรือทำให้ทราบบุคลิกลักษณะของตัวละครนั้น ๆ...ชื่อของนางกากีซึ่งมีความหมายว่า กาตัวเมียนั้นคงจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องของนกจำพวกกาก็อาจเป็นได้...(พวง ทอง องอาจ 2532, 105)

ซึ่งเมื่อเราประมวลทัศนคติที่มีต่อ "กา" จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นไปในแง่ลบทั้งสิ้น โดยคนไทยมักจะเชื่อว่ากาเป็นสัญลักษณ์ของลางร้ายหรือเป็นสิ่งที่เป็นสิ่งต่ำศักดิ์ เลวทราม ดังนั้นชื่อของนางกากีอาจจะมีนัยประหวัดบอกถึงที่มาหรือชาติกำเนิดที่เป็นคนต่ำศักดิ์ หรือมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคม เศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ และน่าจะมีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยเหมาะสมนักซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าน่าจะสอดคล้องกับชาติกำเนิด เนื่องจากนางมีลักษณะที่เสื่อมทรามทางศีลธรรม

ชะตากรรมที่กากีได้รับนั้นเนื่องมาจากความมักมากในกามารมณ์ของนางเองและความเจ้าชู้ของผู้ชาย ความผิดในฐานที่เป็นชู้กับพระยาครุฑและคนธรรพ์รวมทั้งการไม่ยอมรับผิดของนาง มิหนำซ้ำยังกล่าวความเท็จเพื่อปกปิดความผิดของตนจึงทำให้พระยาครุฑและพระเจ้าพรหมทัตเกิดความอับอายและไม่คิดเลี้ยงนางอีกต่อไป

นอกจากความโกรธแค้นที่กากีไม่ซื่อสัตย์แล้วความแค้นยังมีสาเหตุมาจากความเจ็บอายอันเนื่องมาจากการที่กากีคบชู้ พระยาครุฑรู้สึกอัปยศด้วยเสียเชิงชายยิ่งได้ฟังคำพูดโกหกของนางด้วยแล้วพระยาครุฑจึงประณามว่านางเป็น "หญิงกลีเล่นลิ้นพิรากล" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน) 2515, 31) ดังนั้น จึงตัดสินใจว่า ไม่อาจเลี้ยงดูนางไว้ต่อไปได้เนื่องจาก "จะเลี้ยงเจ้าเราอัปยศยศ จะลือหมดทั่วหล้าเวหาหน" (เจ้าพระยาพระคลัง(หน) 2515, 31) เช่นเดียวกับพระ

เจ้าพรหมทัตเมื่อได้ฟังเรื่องจากคนธรรพ์ พระองค์รู้สึกว่านางดูหมิ่นพระเกียรติยศ ดังกล่าวว่า “เราไซร้ก็มิใช่ชายทราม มาทำความบังเหตุให้อัประมาณ”(เจ้าพระยาพระคลัง(หน) 2515, 24)

จะเห็นว่าในวรรณคดีไทยให้คุณค่ากับเรื่องความอับอายมาก สำหรับตัวละครหญิง ความอับอายเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของตัวละครให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีและศีลธรรม เพราะหากผู้หญิงไม่มีความอับอายพฤติกรรมของผู้หญิงจะสร้างความอับอายขายหน้าแก่ผู้ชาย และหากผู้ชายขายหน้าด้วยพฤติกรรมชั่วร้ายของผู้หญิงแล้วผู้ชายจะกระทำการรุนแรงเพื่อล้างอายโดยไม่คำนึงถึงชะตากรรมของหญิงผู้นั้น ดังเช่นพระยาครุฑและพระเจ้าพรหมทัตหมดรักนางเพราะความอับอายที่นางทำให้พระองค์เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของความเป็นชายและเกียรติยศของความเป็นกษัตริย์ พระเจ้าพรหมทัตต้องการได้นางกลับคืนมาเพียงเพราะจะกู้เกียรติยศของตนคืน ดังนั้นเมื่อได้ตัวนางคืนมาแล้วคำพิพากษาชีวิตของกากี คือ

อย่าพักกล่าวกลว่าให้อาวรณ์ จะเลี้ยงไว้ในนครก็หนักดิน
ทุกนิเวศน์เขตขัณฑ์บุรีเรือง ถ้ารู้เรื่องจะตำหนิติฉิน
ชอบแต่ใส่แพลอยในวาริน จึงจะหมดมลทินที่นินทา

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน) 2515, 34)

กากีเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่แหวกขนบของนางในวรรณคดีไทยเป็นลักษณะของหญิงชั่วที่มิควรเอาเยี่ยงอย่าง ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงทำให้นางต้องประสบชะตากรรมที่น่าเศร้า คือ นางถูกลอยแพ มีชีวิตล่องลอยอยู่ในสายน้ำ ชดใช้กรรมที่ตนเป็นผู้กระทำ

ชะตากรรมของวันทอง

วันทองเป็นหญิงที่น่าเห็นใจมากคนหนึ่ง นางต้องพบกับชะตากรรมที่โหดร้ายทั้งๆ ที่นางเองมิใช่ผู้ที่ก่อปัญหาขึ้นมาเลยแม้แต่น้อย เมื่อชายสองคนคือขุนช้างและขุนแผนพยายามที่จะแย่งยื้อนางไปมา โดยที่ความทุกข์และความยากลำบากใจและกายต้องมาตกอยู่ที่นาง แต่สุดท้ายนางกลับต้องเป็นผู้รับชะตากรรมแต่เพียงผู้เดียว

ชะตากรรมของวันทองที่ต้องประสบเริ่มตั้งแต่นางเริ่มเติบโตเป็นสาวรุ่น นางถูกทำร้ายจิตใจหลายครั้งอันนำมาซึ่งความเจ็บช้ำมากมาย ทั้งจากชายอันเป็นที่รัก บุพการี และลูกชายของตนเอง แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงชะตากรรมที่นางได้รับในช่วงสุดท้ายของชีวิต เหตุของเคราะห์กรรมในครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อตอนที่จมื่นไวยได้ดีในราชการแล้ว วันหนึ่งต้องการให้แม่กลับมาอยู่กินกับพ่ออีกครั้ง หลังจากวิวาทกับขุนช้างในงานแต่งงานของตนจึงใช้กำลังบังคับให้แม่ไปด้วย วันทองได้ขอร้องลูกให้กลับไปคิดการกับขุนแผนเพื่อกราบทูลฟ้องร้องต่อพระพันวษาให้ถูกต้องตามธรรมเนียมและเป็นทางการโดยเปิดเผยเพื่อมิให้เป็นเรื่องราวกันในภายหลัง แต่เมื่อจมื่นไวยดึงดันจะเอาตัวแม่ไปให้ได้ถ้าไม่ไปจะฆ่าเสีย วันทองจึงจำใจไปกับลูกและยังกล่าวว่า

จงใคร่ครวญให้เห็นข้อสำคัญ *แม่นี้พรั่นกลัวแต่จะเกิดความ*
ด้วยเป็นข้าลักไปไทลักมา *เห็นเบื้องหน้าจะอึงแม่จึงห้าม*
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 221)

การคาดคิดของวันทองซึ่งเป็นเพียงผู้หญิงชาวบ้านไม่ได้รับราชการที่จะต้องรู้กฎระเบียบเหมือนลูกและสามีไปตรงกับความคิดของพระพันวษาซึ่งตรัสว่า

ถ้าอ้ายไวยอยากจะใคร่ได้แม่มา *ชวนพ่อฟ้องหาเอาเป็นไร*
อัยการศาลโรงก็มีอยู่ *หรือว่ากูตัดสินให้ไม่ได้*
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 232)

ส่วนขุนแผนใช้ประโยชน์จากการที่จมื่นไวยไปรับวันทองมาโดยอ้างว่าตนเป็นผู้บอกให้ลูกทำเช่นนั้น ขุนแผนไปหาวันทองด้วยความคิดเห็นแก่ตัวต้องการร่วมประเวณีกับนาง ดังที่กล่าวกับนางว่า “เจ้าเนื้อทิพย์หยิบชื่นอารมณ์ชาย ขอสบายสักหน่อยอย่าโกรธา” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 227)

วันทองซึ่งมีจิตใจสับสนกับชะตาชีวิตของตนเอง ทั้งรักทั้งแค้นขุนแผน ทั้งไม่ปรารถนาจะทำผิดศีลธรรมทำใจแข็งขอให้ขุนแผนแก้ไขปัญหาให้นางก่อนโดยกล่าวว่า “หญิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร ถ้ามิปลิดเสียให้เปลื้องไม่ตามใจ” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 227) และนางยังหวังพึ่งอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินให้ยุติปัญหาจึงวิงวอนขุนแผน “ไปเพ็ดทูลเสียให้ทูลกระหม่อมแจ้งน้องจะแต่งบายศรีไว้เชิญขวัญ” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 227) แต่ขุนแผนไม่ฟังเสียงกลับข่มขืนนาง

อันที่จริงแล้ววันทองเป็นหญิงที่มีหลักการในการดำเนินชีวิต แต่เหตุที่นางไม่อาจทำตามหลักการได้สำเร็จเพราะผู้ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของวันทองล้วนเป็นผู้มีอำนาจเหนือตัวนาง ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็น แม่ สามี หรือลูก และคนเหล่านี้ล้วนเป็นผู้กระทำตามใจปรารถนาของตนเองโดยไม่มีเหตุผล ทั้งไม่ยอมรับฟังเหตุผลหรือความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม วันทองจึงเป็นหญิงที่โชคร้ายมีชีวิตที่สนองความปรารถนาของคนอื่นตลอดเวลา ทุกคนจึงบรรลุความปรารถนาของตนโดยไม่ได้คำนึงถึงจิตใจของนางวันทองมีลักษณะของผู้หญิงไทยที่เป็นช้างเท้าหลังยอมให้ผู้ชายบงการชีวิตถึงแม้จะรู้ว่าไม่ถูกต้องก็ยอมตาม และเมื่อยอมแล้วก็ช่วยสนับสนุนให้ดีที่สุดโดยไม่คำนึงถึงตนเองเช่นกราบทูลปกป้องขุนแผนว่าไม่ได้ร่วมประเวณีเพื่อให้พ้นผิด การคำนึงถึงความรู้สึกของคนอื่นก่อนตัวเองเช่นนี้น่าจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ถูกกริ้ว เมื่อพระพันวษาตรัสถามว่า

เฮ้ยอีวันทองว่ากระไร *มึงตั้งใจปลดปลงให้ตรงที่*
อย่าพะวังกังขาเป็นราคี *เพราะมึงมีผัวสองกูต้องแค้น*
ถ้ารักใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายช้าง *ถ้ารักเก่าเข้าข้างอ้ายขุนแผน*
อย่าเวียนวนไปให้คนมันหมิ่นแคลน *ถ้าแม้นมึงรักไหนให้ว่ามา*

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 232)

วันทองรักษาน้ำใจขุนช้างโดยไม่กล้ากราบทูลสิ่งที่คิดอยู่ในใจว่า “จะว่ารักขุนช้างกระไรได้ ที่จริงใจมิได้รักแต่สักนิด” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233) ในที่สุดเมื่อถึง

คราวเข้าที่คับขันคือสมเด็จพระพันวษามีรับสั่งถามให้นางตัดสินใจ วันทองไม่สามารถตอบได้ทันทีในเวลานั้น หาใช่เพราะเหตุว่านางเป็นหญิงที่จิตใจเลวทรามหรือมีความโลภ คำอธิบายปัญหาชีวิตของวันทองข้อนี้คือ ด้วยเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งถาม อำนาจของพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นเป็นอำนาจสูงสุดเป็นอำนาจที่อาจจะกำหนดชีวิตบุคคลผู้อยู่ใต้เบื้องพระยุคลบาทให้กลับกลายไปเช่นไรก็ได้ อำนาจเช่นนี้อาจทำให้วันทองซึ่งเป็นเพียงหญิงชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่งเกิดความเกรงกลัวและคิดว่าตนเองเป็นต้นเหตุให้เกิดความระคายเคืองฝ่าละอองธุลีพระบาท เดิมวันทองก็คงประหวั่นพรั่นใจอยู่แล้วเมื่อมีพระราชดำรัสถามถึงการตัดสินใจครั้งสำคัญที่สุดในชีวิตของนางและเป็นเรื่องที่นางเองก็ยังแก้ไม่ตกไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนและเป็นปัญหาที่ทรมานใจนางตลอดมา นางจึงมิสามารถตอบได้ทันที

แม้วันทองจะรู้ใจตนเองแต่ไม่อาจคาดเดาพระทัยพระพันวษาได้ นางจึงต้องการใช้เวลาในการคิดอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจครั้งสำคัญ ในขณะที่เกิดความลังเลใจนั้น วันทองจึงมอบหน้าที่ตัดสินใจถวายแด่สมเด็จพระพันวษา คำกราบบังคมทูลของวันทองในตอนนั้นมีว่า

ความรักขุนแผนก็แสนรัก *ด้วยร่วมยากมากนักไม่เดียดฉันท์*
สู้ลำบากบุกป่ามาด้วยกัน *สารพันอดออมถนอมใจ*
ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา *คำหนักหาได้ว่าให้เคืองไม่*
เงินทองกองไว้มิให้ใคร *ข้าไทใช้สอยเหมือนของตัว*
จมื่นไวยเล่าก็เลือดที่ในอก *ก็หยิบยกรักเท่ากันกับผัว*
ทูลพลางตัวนางระเริ่มรัว *ความกลัวอาญาเป็นพ้นไป*

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233)

คำตอบนี้มีพื้นฐานมาจากความเกรงพระราชอำนาจของกษัตริย์ คำตอบของวันทองจึงเป็นเพียงการให้ข้อมูลความรู้สึกของตนที่มีต่อผู้ชายทั้งสามโดยไม่มดเท็จ วันทองหวังว่าพระพันวษาจะทรงวินิจฉัยข้อมูลนั้นและพระราชทานคำตัดสินให้ เพราะคำตอบของนางไม่ชี้เฉพาะ

ว่านางรักใครและประสงค์จะอยู่กับใครมากที่สุด นางรักขุนแผนและจมื่นไวยซึ่งเป็นลูกและสามีอีกทั้งกตัญญูในความดีของขุนช้าง

อนึ่ง ในขณะนั้นวันทองเกิดความสับสนในจิตใจและเกิดความตื่นตระหนกอย่างที่สุด ลักษณะความสับสนลังเลในความคิดเช่นนี้อาจจะอธิบายโดยหลักการทางจิตวิทยาได้ว่าเป็นลักษณะของความกระวนกระวายใจและความกลัวซึ่งเกิดขึ้นพร้อมการคาดหมายถึงผลร้ายในอนาคต ความสับสนลังเลในความคิดของวันทองมีลักษณะเป็นไปดังที่กวีได้บรรยายไว้ ดังความว่า

คิดคะนึงตะลึงตะลานอก ดังตัวตกพระสุเมรุภูผา
ให้อุทัจอัดอั้นตันอุรา เกรงผิดภายหน้าก็สุดคิด
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233)

เมื่อพิจารณาข้อความที่ยกมาข้างต้นอย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นว่า วันทองกราบทูลถึงปัญหาในการตัดสินใจของนางให้ทรงทราบเป็นข้อเท็จจริงซึ่งนางพิเคราะห์ได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้นางคิดมากนางจึงไม่อาจจะตัดสินใจได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว เหตุด้วยน้ำหนักความสำคัญของผู้ที่นางผูกพันด้วยทั้งสามฝ่ายเท่ากันดังที่นางกราบบังคมทูล เมื่อถึงคำพูดตอนนี้วันทองก็ยังมิได้กล่าวจบสิ้นกระแสความแต่หยุดด้วยความกลัวหรือมิฉะนั้นอาจตีความได้ว่าทิ้งไว้ให้พระองค์ชี้ขาด ดังกวีบรรยายความคิดก่อนกราบบังคมทูลว่า

อย่าเลยจะทูลเป็นกลางไว้ ตามพระทัยท้าวจะแยกให้แตกฉาน
คิดแล้วเท่านั้นมิทันนาน นางก้มกรานแล้วก็ทูลไปฉับพลัน
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233)

แต่สมเด็จพระพันวษาก็ทรง “ฟังจบแค้นคั่งดั่งเพลิงไหม้” (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233) เสียก่อน เนื่องจากพระองค์ทรงมุ่งหวังจะได้ฟังคำตอบที่เด็ดขาดจากวันทอง เมื่อคำตอบของนางไม่สมพระราชหฤทัย พระองค์ทรงผิดหวังจึงเป็นเหตุให้พระองค์กริ้วและประณามวันทองอย่างรุนแรงว่า

จะว่ารักข้างไหนไม่ว่าได้ น้ำใจจะประดังเข้าทั้งสอง
ออกนั่นเข้านี่มีสำรอง ยิ่งกว่าท้องทะเลอันล้ำลึก
จอกแหนแพเสาสำเภาใหญ่ จะทอดถมเท่าไรไม่รู้สึก
เหมือนมหาสมุทรสุดซึ้งซึก น้ำลึกเหลือจะหยั่งกระทั่งดิน
อิฐผาหาหาบมาทุ่มถม ก็จ่อมจมสูญหายไปหมดสิ้น
อีแสนถ่อยจัญไรใจทมิฬ ดังเพชรนิลเกิดขึ้นในอาจม
รูปงามนามเพราะน้อยไปหรือ ใจไม่ซื่อสมศักดิ์เท่าเส้นผม
แต่ใจสัตว์มันยังมีที่นิยม สมาคมก็แต่ถึงฤดูมัน
มึงนี่ถ่อยยิ่งกว่าถ่อยอีท้ายเมือง จะเอาเรื่องไม่ได้สักสิ่งสรรพ์
ละโมบมากตัณหาตาเป็นมัน สักร้อยพันให้มึงไม่ถึงใจ
ว่าหญิงชั่วผัวยังคราวละคนเดียว หาตามตอมกันเกรียวเหมือนมึงไม่
หนักแผ่นดินกูจะอยู่ใย อ้ายไวยมึงอย่านับว่ามารดา
กูเลี้ยงมึงถึงให้เป็นหัวหมื่น คนอื่นรู้ว่าแม่ก็ขายหน้า
อ้ายขุนช้างขุนแผนทั้งสองรา กูจะหาเมียให้อย่าอาลัย
หญิงกาลกิณีอีแพศยา มันไม่น่าเชยชิดพิสมัย
ที่รูปสวยรวยสมมีถมไป มึงตัดใจเสียเถิดอีคนนี้

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 233-234)

ในที่สุดพระพันวษาก็สั่งประหารชีวิตวันทอง ซึ่งเป็นการจบชีวิตอย่างน่าเศร้านับเป็นจุดสุดท้ายแห่งชะตากรรมของนาง จะเห็นได้ว่าชะตากรรมของวันทองเป็นผลที่มาจากเหตุที่ผู้อื่นก่อไว้ เมื่อนางถูกประหารชีวิตคนเหล่านั้นจึงยอมรับว่าล้วนเป็นเหตุแห่งความตายของนาง แต่อุปนิสัยที่เป็นผู้ยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกอย่างทำให้วันทองยอมรับความตายโดยไม่กล่าวโทษโยนความผิดแก่ผู้ใดสักคำ อีกทั้งยังห่วงใยผู้อื่นเช่น ห้ามไม่ให้จมื่นไวยอยู่จนถึงตอนประหารเพราะ

เมื่อเวลาเขาฆ่าแม่คอขาด *จะอนาถไม่น่าจะแลเห็น*
เจ้าดูหน้าเสียแต่แม่ยังเป็น *นึกถึงจะได้เห็นหน้ามารดา*
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 237)

อีกทั้งยังห้ามปรามขุนแผนไม่ให้ไปขออภัยโทษ เพราะเกรงว่าอาจจะกริ้วโกรธจนมีพระบรมราชโองการสั่งลงโทษขุนแผนอีกคน นางจึงบอกว่า "จะต้องโทษกับน้องเป็นสองตาย พ่ออย่าหมายเลยว่าเมียจะเป็นตัว" (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 241)

แต่สุดท้ายแม้จมื่นไวยจะไปขอพระราชทานอภัยโทษจากพระพันวษาได้สำเร็จแต่ก็ไม่ทันการนางถูกประหารชีวิตเสียก่อน ด้วยพระยายมราชเข้าใจว่าธงที่พระไวยรีบขี่ม้าถือมานั้นเป็นสัญญาณบอกให้เร่งประหาร นางจึงเสียชีวิตลงท่ามกลางความโศกสลดของญาติมิตรและผู้ที่พบเห็น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความมีหลักการของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งมีชีวิตอยู่ในสังคมที่ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้าทำให้หลักการนั้นไม่มีประโยชน์อะไร เมื่อพิจารณาบริบททางสังคมในเรื่องขุนช้างขุนแผนพบว่าขุนนางเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของกษัตริย์เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างขุนนางด้วยกัน พระราชอำนาจของกษัตริย์ย่อมเกิดความคลอนแคลน ดังนั้นการประหารนางวันทองจึงน่าจะเป็นวิธีการง่ายที่สุดในการยุติความขัดแย้งระหว่างขุนช้างกับขุนแผนซึ่งเป็นขุนนางในสมเด็จพระพันวษา

ชะตากรรมอีกประการหนึ่งที่นางได้รับและอาจจะเจ็บปวดใจมากกว่าการถูกสั่งประหารชีวิตนั่นคือการกล่าวประณามจากสังคม ในขณะที่ผู้อ่านรู้ว่าวันทองเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยที่แท้จริงอย่างไร แต่พระพันวษากลับมองวันทองด้วยความเหยียดหยามดูถูกตลอดเวลา ส่วนตัวละครอื่นแม้จะรู้ว่าวันทองมิใช่หญิงเลวแต่บางครั้งก็รู้สึกตะขิดตะขวงใจกับพฤติกรรมที่มีสามีสองคนของวันทองจึงตำหนิด้วยถ้อยคำรุนแรง เช่น ขุนแผนเมื่อโกรธวันทองก็กล่าวโทษนางทั้ง ๆ ที่รู้เต็มอกว่านางไม่ได้รักขุนช้างเลยว่า "ผัวไปยังไม่พ้นประตู คบชู้แช่เล่มไว้เต็มใจ" (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน 2544, 237) ขุนแผนนั้นมิได้รังเกียจวันทองเพราะได้เป็นเมียขุนช้างแต่โกรธเพราะคิดว่าวันทองไม่มั่นคงต่อตน (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ 2517, 49)

ทองประศรีผู้ที่เคยรักและเอ็นดูวันทองเมื่อครั้งที่นางยังเป็นสะใภ้ของตน แต่เมื่อขุนแผนจะไปรับวันทองที่ตกเป็นเมียของขุนช้างแล้วทองประศรีจึงบอกกับลูกชายว่า

ถ้างามรูปงามใจแม่ไม่ห้าม ควรตามแล้วก็ตามให้เต็มที่
นี่งามรูปแต่ใจมันไม่ดี อย่างนี้มันไม่น่าจะติดตาม
วันทองหมองแม้นเหมือนแหวนเพชร แตกเม็ดกระจายสิ้นเป็นสองสาม
จะผูกเรือนก็ไม่รับกับเรือนงาม แม่จึงห้ามหวงเจ้าเพราะเจ็บใจ
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 1 2544, 306)

พระหมื่นศรีซึ่งพระพันวษาให้คุมทัพไปจับตัวขุนแผนที่พาวันทองไปก็พูดถึงวันทองอย่างเจ็บแสบกับขุนช้างว่า

เมียมึงถ้าแม้นเป็นแผ่นดิน จนสุดสิ้นปีนี้ก็ไม่แห้ง
มันเหมือนด้วงรวงไม้ถึงไส้แดง ป่านนี้ก็จะแหว่งสักสองวา
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 1 2544, 368)

จะเห็นได้ว่าทัศนคติของตัวละครอื่นที่มีต่อวันทองดังที่ยกมากล่าวข้างต้นล้วนเห็นว่านางด้อยค่าและมีมลทิน ในขณะที่กวีแสดงให้ผู้อ่านได้รับรู้ข้อเท็จจริงตลอดเวลาว่าวันทองมีความจำเป็นด้วยเหตุผลทางอารมณ์และสถานการณ์ อีกทั้งนางยังเป็นผู้หญิงที่มีคุณสมบัติตามคตินิยมของสังคมไทย คือ จงรักภักดีต่อสามี กตัญญูรู้คุณ รักลูก ให้อภัย และยอมรับชะตากรรมของตนโดยไม่ต่อต้านหรือขัดทอดผู้อื่น

อย่างไรก็ตามในตอนที่นางวันทองกำลังจะถูกประหารกวีแสดงให้เห็นชัดเจนว่าแท้จริงแล้วผู้คนในสังคมมิได้เกลียดชังนางวันทองต่างตระหนกตกใจกับชะตากรรมที่นางกำลังจะได้รับและโศกเศร้าเสียใจต่อความตายที่กำลังจะมาถึงดังความว่า

ฝูงชนมาดูอยู่ที่นั่น ไม่อาจกลั้นโศกได้ร้องไห้สิ้น
ทั้งหนุ่มสาวเฒ่าชรานำ้ตาริน ได้ยินแต่ร้องไห้พิไรครวญ

ดังป่ารังประดังด้วยลมกล้า พัดสาขากิ่งก้านสะท้านป่วน
ที่ใจอ่อนเป็นลมล้มซบซวน ด้วยเห็นจวนตะวันบ่ายลงชายไพร
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2 2544, 241)

วันทองเป็นตัวละครที่เผชิญกับความขัดแย้งตลอดเวลาไม่ขัดแย้งกับผู้อื่นก็ขัดแย้งกับตัวเอง การอยู่ในสถานะที่มีสามีสองคนโดยไม่เต็มใจทำให้วันทองอยู่ในสภาวะที่ขัดแย้งกับจารีตของสังคม แม้แต่การที่นางได้รับการประณามอย่างผิด ๆ จากสังคมตลอดมาว่า "วันทองสองใจ" ทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงทั้งผู้สร้างและผู้เสพวรรณคดีเรื่องนี้รู้ดีแก่ใจว่าวันทองรักใคร ก็นับว่าเป็นความขัดกันอย่างน่าขมขื่น วันทองจึงเป็นตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยที่น่าเห็นใจมากคนหนึ่ง ความพยายามที่จะพึ่งผู้มีอำนาจเพื่อยุติปัญหาขัดแย้งเหล่านี้กลับเป็นการยุติชีวิต

กวีได้พิสูจน์ให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของมนุษย์ซึ่งไม่ตรงกันกับค่านิยมและทัศนะของสังคม แม้บุคคลเจ้าของพฤติกรรมอาจจะมิได้ต้องการประพฤติตนในเชิงลบแต่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ไม่พึงปรารถนาบางอย่างได้

สรุป

ตัวละครหญิงทั้งสามที่กล่าวถึง คือ วันทอง โมรา และ กากี ซึ่งมีพฤติกรรมที่ขัดกับค่านิยมของสังคมไทยโดยมีสามีมากกว่าหนึ่งคนล้วนประสบกับชะตากรรมที่แตกต่างกันออกไป วันทองต้องถูกประหารชีวิต โมราถูกสาปเป็นชะนี ส่วนกากีถูกลอยแพ ซึ่งชะตากรรมของนางทั้งสามนี้ถูกตัดสินโดยเพศชายทั้งสิ้น

การศึกษาเปรียบเทียบชะตากรรมของตัวละครทั้งสามทำให้พอจะอนุมานได้ว่าโมราและกากีนั้นมีพฤติกรรมดังที่ถูกกล่าวหา โมรานั้นแอบมีใจให้โจรป่านางมีใจโลเลจนทำให้พระสวามีถึงแก่ชีวิตอีกทั้งยังยอมเอาร่างกายแลกกับอาหารโดยจะยอมร่วมประเวณีกับเหยี่ยวแปลงทำให้พระอินทร์มิอาจทนกับพฤติกรรมเช่นนั้นของนางได้ ในที่สุดชะตากรรมที่นางได้รับคือนางถูกสาปเป็นชะนีเพื่อประจานการกระทำของนางนับเป็นชะตากรรมที่น่าสังเวชยิ่งนัก

ส่วนกากีนั้นนับว่าเป็นหญิงหลายใจมักมากในกามคุณและกลับกลอกโป้ปดกล่าวความเท็จเพียงเพื่อจะเอาตัวรอดจนทำให้ชายทั้งสามรู้เช่นเห็นชาติ ในที่สุดชะตากรรมสุดท้ายที่นางได้รับคือการถูกลอยแพ จะเห็นได้ว่าชะตากรรมของตัวละครทั้งสองดังที่ได้กล่าวมานั้น กวีแสดงน้ำเสียงให้เห็นว่าชะตากรรมดังกล่าวสมควรแก่การกระทำของนางซึ่งผู้แต่งวรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้ก็ได้กล่าวไว้ว่าแต่งขึ้นเพื่อแสดงลักษณะของหญิงชั่วมิให้ผู้ใดเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

หากแต่วันทองนางผู้ซึ่งถูกกระทำมาโดยตลอดผู้ชายสองคนคอยยื้อแย่งกันไปมาต่างก็สร้างความเจ็บช้ำให้นางมากพอแล้ว จนสุดท้ายบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นลูกกลับนำนางไปสู่ชะตากรรมที่โศกสลด เหตุการณ์ทั้งหมดนางแทบไม่ได้เป็นผู้กระทำแต่ผู้ที่รับกรรมคือนางแต่เพียงผู้เดียว การประณามหยามเหยียดนางดูจะไม่สมควรเพราะจริง ๆ แล้วผู้ศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ย่อมทราบว่านางวันทองรักเพียงขุนแผนเท่านั้น แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้ชีวิตนางต้องผันผวนพบจุดจบที่น่าเศร้า

ชะตากรรมของนางที่ถูกประหารชีวิตทั้ง ๆ ที่ลักษณะอันแท้จริงและสัจจะในใจของนางหาเป็นดังที่ถูกกล่าวโทษไม่ วันทองมิได้ “สองใจ” อย่างที่ถูกประณามแต่ชะตากรรมของนางกลับโหดร้ายและรุนแรงกว่าตัวละครหญิงอื่น ๆ นั่นคือ ความผิดของนางถึงแก่ชีวิต ดวงมน จิตร์จำนงค์ (2540, 217) ได้กล่าวถึงชะตากรรมของนางวันทองไว้อย่างชัดเจนว่า “ความพินาศในชีวิตของวันทองจึงเป็นสิ่งชวนสลดที่ให้ความประทับใจเพราะเป็นความพ่ายแพ้ต่อชะตากรรมอันแสดงถึงข้อจำกัดและความอ่อนด้อยของมนุษย์ในสถานการณ์ที่ใหญ่โตเกินแก้ไข”

บรรณานุกรม

กาญจนา นาคพันธุ์ และ นายตำรา ณ เมืองใต้ (นามแฝง). (2504). **เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน**. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช

คมทวน คันธนู. (2543). **วรรณวิพากษ์**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ

คึกฤทธิ์ ปราโมช. ม.ร.ว. (2543). **ขุนช้างขุนแผนฉบับอ่านใหม่**. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า

ดวงมน จิตร์จำนง. (2540). **คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

_____. (2536). **สุนทรียภาพในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ศยาม

_____. (2528). **หลังม่านวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

นภาลัย สุวรรณธาดา, (2527). วิเคราะห์ตัวละครจากวรรณคดีไทย นางพิมพิลาไลยหรือวันทอง.**จันทรเกษม** ฉ. 178 (พฤษภาคม – มิถุนายน): 16 - 19.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. ม.ล. (2514). **วรรณไวทยากร**. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช

_____. (2517). **วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

_____. (2539). **แว่นวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง

ประจักษ์ ประภาพิทยากร. (2522). **โลกของภาษาและวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: โอเดียนบุ๊คสโตร์

เปลื้อง ณ นคร. (2515). **ภาษาและวรรณคดี**. พระนคร : รวมสาส์น

พวงทอง องอาจ. (2532). “วิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมทางเพศอันไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยของนางวันทอง นางโมรา และนางกากี ในเชิงจิตวิทยา”. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

พระคลัง (หน) เจ้าพระยา. (2515). **วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน)**. พระนคร: แพร่พิทยา

พินิจ สุวรรณะบุณย์. (2545). แกะสะเก็ดกากี. **วชิราวุธานุสรณ์สาร 21.3** (1 กรกฎาคม): 23 - 25.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

_____. (2523). **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : พระจันทร์

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2534). ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2545). **มิใช่เป็นเพียง "นางเอก"**. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น

_____. (2544). **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพฯ: ธารปัญญา

_____. (2540). **สีสรรพ์วรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่

วัชรี รมยะนันทน์. (2533). ขุนช้างขุนแผนเริ่มแต่งในรัชกาลใด. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 7, 2** (สิงหาคม): 13 - 18.

ศักดา ปั้นเหน่งเพ็ชร. (2517). คุณค่าเชิงวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภร บุนนาค. (2516). **สมบัติกวี "ขุนช้างขุนแผน"**. พระนคร : แพร่พิทยา

_____. (2516). **สมบัติกวี "ขุนช้างขุนแผน" เล่มสอง**. พระนคร : แพร่พิทยา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (2525). **ภาษาไทย : วรรณคดีไทย หน่วย 8 - 15**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุชีวา สินธุโวทาน. (2538). เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. **สารสถาบันภาษาไทย 2, 1** (มกราคม – มีนาคม): 97 - 105.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ชลธิรา กลัดอยู่. (2516). เหตุใดวันทองจึงถูกประหารชีวิต. **วิทยาสาร 24, 17** (1 พฤษภาคม): 44 - 47.

สุนทรภู่ (นามแฝง). (2515). **นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เล่มสอง**. พระนคร : แพร่พิทยา

_____. 2516. **ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่และสุภาษิตสอนสตรี**. กรุงเทพฯ : เจริญรัตนการพิมพ์

สุรีรัตน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2537). สาระและกลวิธีจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายแก้วเป็นชู้กับนางพิม. **วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 16, 1 - 2** (ภาคเรียนที่หนึ่งและสอง) : 47 - 67.

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 1. (2544).กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เล่ม 2. (2544). กรุงเทพฯ

อัควิทย์ เรืองรอง. (2543). คุณค่าทางวรรณศิลป์ ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. **วารสารวิชาการ** 3, 7 (กรกฎาคม) : 58 - 73.

อัศศิริ ธรรมโชติ. (2529). เส้นทางรักขุนแผน. **ศิลปวัฒนธรรม** 8, 2 (ธันวาคม) : 74 - 78.

อัศศิริ ธรรมโชติ โชติช่วง นาดอน และ ครูเสภานิรนาม. (ม.ป.ป.) **ขุนช้างขุนแผนฉบับนอกทำเนียบ**. กรุงเทพฯ : ใบบัว